

การจัดการขยะชุมชนหนองข่าอย่าง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

Solid waste management at Nong Kha Yang community, Samed subdistrict, Muang district, Buriram Province

รุ่งเรือง งาหอม* และทิพย์วัลย์ แสนคำ
Rungrueang Ngahom* and Thippawan Saenkham

รับบทความ 5 พฤศจิกายน 2563/ ปรับแก้ไข 12 ธันวาคม 2563/ ตอรับบทความ 25 ธันวาคม 2563
Received: November 5, 2020/ Revised: December 12, 2020/ Accepted: December 25, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปริมาณ องค์ประกอบ และแนวทางการจัดการขยะชุมชนหนองข่าอย่าง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการสำรวจขยะจากกลุ่มตัวอย่าง 22ครัวเรือน (ร้อยละ 10 ของประชากร 213 ครัวเรือน) และ 36 ร้านค้าในตลาดชุมชน (ร้อยละ 100) และศึกษาการจัดการขยะโดยสัมภาษณ์เชิงลึกและอบรมเชิงปฏิบัติการ ผลการศึกษาพบว่า อัตราการเกิดขยะครัวเรือนเฉลี่ย 0.62 กิโลกรัมต่อวัน องค์ประกอบขยะมากที่สุด ได้แก่ ขยะอินทรีย์ (ร้อยละ 38.71) รองลงมา ได้แก่ ขยะอันตราย (ร้อยละ 22.58) ขยะรีไซเคิล (ร้อยละ 20.97) และขยะทั่วไป (ร้อยละ 17.74) ตามลำดับ และอัตราการเกิดขยะในตลาดเฉลี่ย 5.63 กิโลกรัมต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นขยะทั่วไป (ร้อยละ 38.54) รองลงมาได้แก่ ขยะอินทรีย์ (ร้อยละ 32.50) และ ขยะรีไซเคิล (ร้อยละ 28.95) ตามลำดับ ชุมชนจัดการขยะโดยคัดแยกขยะในครัวเรือน ตั้งศูนย์เรียนรู้ขยะอันตรายและขยะอินทรีย์ ธนาคารขยะสะสมบุญ ประเพณีจ้องจ้องโต กลุ่มกระเป๋ามาจากขยะรีไซเคิล และเครือข่ายคณะกรรมการหมู่บ้านน้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม จากการดำเนินการจัดการขยะอย่างเข้มทำให้ชุมชนหนองข่าอย่างได้รับรางวัลโครงการชุมชนปลอดขยะสู่ความยั่งยืน (สะอาดบุรี) และรับรางวัล popular vote ประจำปี 2561

คำสำคัญ: ชุมชนปลอดขยะ; ขยะรีไซเคิล; ธนาคารขยะ; การจัดการขยะ; จ้องจ้องโต

Abstract

The purposes of this research were to study the quantity, composition and solid waste management at Nong Kha Yang community, Samed subdistrict, Muang district, Buriram province.

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Faculty of Science, Buriram Rajabhat University

*Corresponding author : rungreung.bs@bru.ac.th

วารสารวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563)

Science and Technology Research Journal Nakhon Ratchasima Rajabhat University Vol.5 No.2 (July – December 2020)

Survey of solid waste quantity and composition from a sample of 22 households (10% of the population 213 households) and 36 stores in the community market (100%). Solid waste management were carried out by the in-depth interviews and workshops. The result of the study showed that the average household waste rate is 0.62 kg/day. The composition of solid wastes was mostly organic waste (38.71%), followed by hazardous waste (22.58%), recycled waste (20.97%) and general waste (17.74%), respectively. The market produced solid wastes at an average rate of 5.63 kilograms/day. The composition of market was mostly general waste (38.54%), followed by organic waste (32.50%) and recycled waste (28.95%), respectively. Community waste management by separating household waste. Setting up a learning center for hazardous waste and organic waste, recycle waste bank, Janong Jongdai, the group of recycling waste bags and the network of the little village committee of environmental protection. From the mentioned activities, Nong Kha Yang community received the zero waste award and the popular vote award in 2018.

Keywords: zero waste; recycle waste bank, solid waste management; Janong Jongdai

บทนำ

การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนถือเป็นวาระแห่งชาติที่มีความสำคัญเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไข ทั้งนี้เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยทุกปีตามอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการอุปโภคบริโภคของประชาชน ขณะเดียวกันปริมาณขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำ แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ทั้งการจัดเก็บ เคลื่อนย้าย รวมทั้งการทำลาย จะได้รับการจัดสรรงบประมาณในการก่อสร้างระบบกำจัดขยะเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับปริมาณขยะ ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี (ปิยชาติ ศิลปสุวรรณ. 2557) ซึ่งในปี 2561 มีปริมาณขยะทั่วประเทศ 27.93 ล้านตันต่อปี โดยมีอัตราการผลิตขยะต่อคน 1.15 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ขยะที่ถูกส่งไปกำจัดอย่างถูกต้องเพียง 10.85 ล้านตัน (ร้อยละ 38.85) ส่วนที่เหลือนำไปกำจัดไม่ถูกต้อง 7.32 ล้านตัน (ร้อยละ 26.21) และมีขยะที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ 9.76 ล้าน (ร้อยละ 34.94) ในบางพื้นที่มีการจัดการขยะไม่

เหมาะสมจนกลายเป็นปัญหามลภาวะ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคและแพร่สารพิษที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพแก่ประชาชน รวมถึงลดประสิทธิภาพการระบายน้ำซึ่งเป็นอีกสาเหตุของน้ำท่วม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2563)

จังหวัดบุรีรัมย์ มีการเจริญเติบโตในหลายด้าน โดยเฉพาะเศรษฐกิจท่องเที่ยวและกีฬา จึงทำให้มีประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ทำให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นตามมา ขณะที่บ่อฝังกลบขยะของเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นที่รองรับขยะจากเมืองบุรีรัมย์และอำเภอต่าง ๆ ใกล้กำลังจะเต็มบ่อ ซึ่งคาดว่าภายในไม่เกิน 2 ปีนี้ (สยามรัฐออนไลน์. 2561) ปัจจุบัน จังหวัดบุรีรัมย์มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จำนวน 208 แห่ง มีการให้บริการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยไปกำจัด 71 แห่ง ปริมาณขยะที่เกิดขึ้น 583,123.98 ตันต่อปี ขยะที่เกิดขึ้นใน อปท. พื้นที่ให้บริการ 254,731.65 ตันต่อปี ขยะที่เก็บขนไปกำจัด 143,004.97 ตันต่อปี ขยะที่ถูกนำไปใช้ ประโยชน์ 26,486.58 ตันต่อปี ขยะที่กำจัดไม่ถูกต้อง 77,586.61 ตันต่อปี และขยะที่กำจัด

ถูกต้อง 65,418.36 ต้นต่อปี (สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย. 2560)

ชุมชนหนองขาย่าง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีประชากรทั้งสิ้น 958 คน จำนวน 213 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ ค้าขาย จักสาน ทอผ้าไหม หัตถกรรม และประมง นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่นอกเขตการให้บริการจัดเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด ที่ผ่านมาชุมชนกำจัดขยะด้วยวิธีการเผาทำลาย การฝังกลบ นำไปทิ้งในคูเมือง และทิ้งข้างถนน ดังนั้นแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการขยะที่เหมาะสมกับชุมชน จำเป็นที่ทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ จะทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของขยะสามารถนำมาผลิตเป็นสินค้าต่าง ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าและจำหน่ายได้ ผู้สูงอายุในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เกิดเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งกระบวนการทำงานร่วมกันจะช่วยดึงศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดเป็นนวัตกรรมที่นำขยะมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าประดิษฐ์เป็นของใช้ต่าง ๆ เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาในชุมชน ซึ่งทักษะการจัดการตนเอง ที่เกิดขึ้นนั้นจะทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรในชุมชนหนองขาย่าง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีจำนวนครัวเรือน

ทั้งสิ้น 213 ครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างสำหรับศึกษาขยะครัวเรือนคัดเลือกจากครัวเรือนที่เต็มใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 22 ครัวเรือน (ร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด) โดยยึดตามหลักการและแนวทางการศึกษาของกรมควบคุมมลพิษ (2550) และ 36 ร้านค้าในตลาดชุมชน จำแนกเป็นร้านขายอาหารสำเร็จรูป เสื้อผ้า ปลา ผัก น้ำปั่น ลูกชิ้นทอด อาหารปิ้งย่าง ผลไม้ เนื้อสัตว์ ขนม กีฟช็อปและเครื่องสำอาง พืชชำ ลอตเตอรี่ ของเล่นเด็ก รองเท้า และสวนสนุก

2. การสำรวจปริมาณและองค์ประกอบขยะระหว่างเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2561 โดยการมีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ คณะกรรมการหมู่บ้านน้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (กม.น้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม) และประชาชนชุมชนหนองขาย่าง ดำเนินการศึกษาขยะครัวเรือนโดยแจกถุงพลาสติก 4 ใบต่อวันต่อครัวเรือน ให้กลุ่มตัวอย่าง 22 ครัวเรือน ระหว่างเวลา 16.00-17.00 น. เพื่อรวบรวมขยะแต่ละประเภทที่เกิดขึ้น จากนั้นเวลาเดียวกันของวันถัดไปให้บันทึกน้ำหนักขยะแต่ละประเภท

สำรวจขยะจากตลาดชุมชน โดยแจกถุงพลาสติก 4 ใบที่แสดงรายละเอียดของขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป ให้ทุกร้านค้าระหว่างเวลา 15.00-16.00 น. จากนั้นให้รวบรวมขยะในวันเดียวกัน ระหว่างเวลา 19.00-20.00 น. เพื่อบันทึกน้ำหนักขยะแต่ละประเภท (รูปที่ 1)

รูปที่ 1 การสำรวจขยะครัวเรือนและตลาดชุมชน

3. การจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการขยะชุมชน ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏ

บุรีรัมย์ องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด และชุมชนหนองขาย่าง

4. การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการขยะชุมชนหนองขาหย่างโดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนหนองขาหย่าง

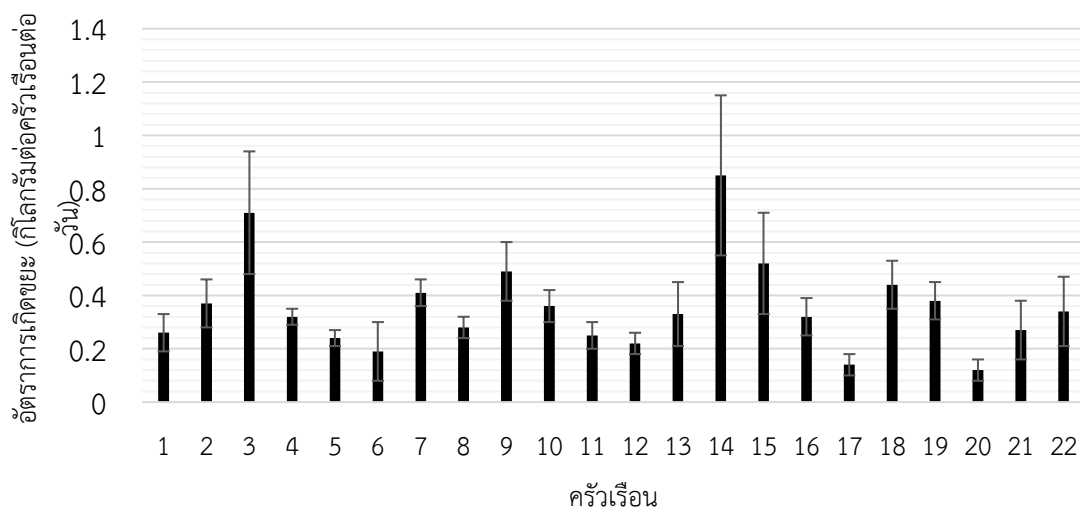
5. การจัดกิจกรรมให้ความรู้การจัดการขยะครบวงจร และการอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มมูลค่าขยะรีไซเคิล

ผลการวิจัย

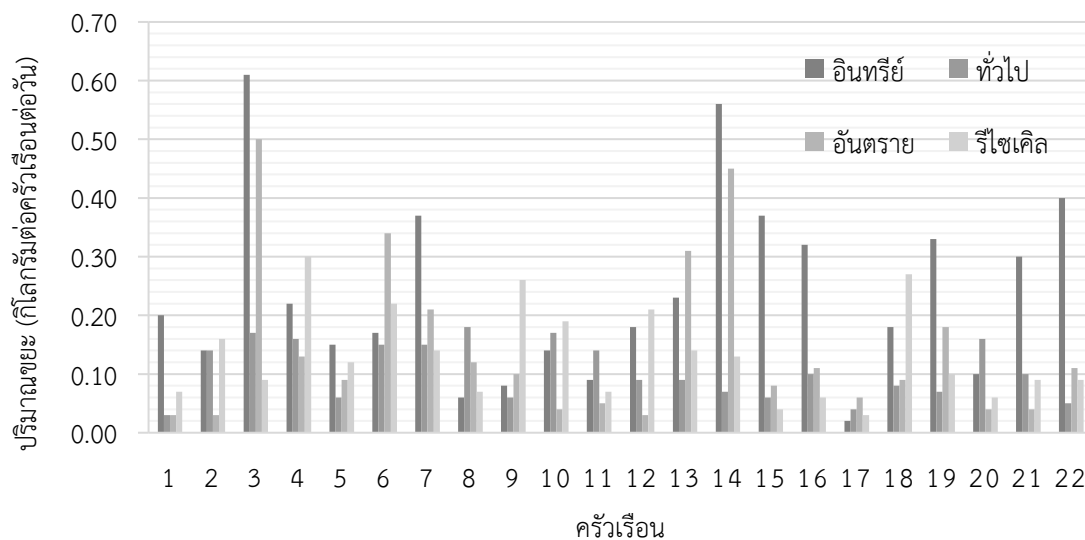
1. ผลการศึกษาปริมาณและประเภทขยะครัวเรือน

ขยะครัวเรือนชุมชนหนองขาหย่าง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีอัตราการเกิดขยะเฉลี่ยเท่ากับ 0.62 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อวัน

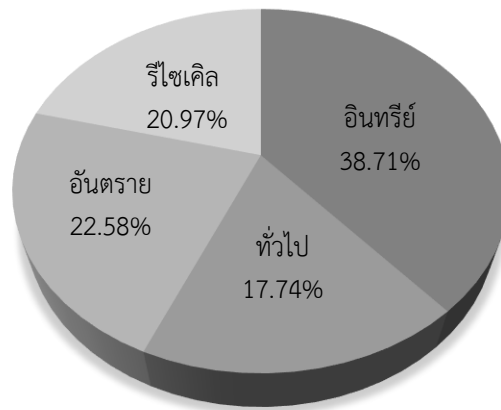
(รูปที่ 2) องค์ประกอบขยะมากที่สุด ได้แก่ ขยะอินทรีย์เฉลี่ย 0.24 กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ 38.71) รองลงมา ได้แก่ ขยะอันตราย 0.14 กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ 22.58) ขยะรีไซเคิล 0.13 กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ 20.97) และขยะทั่วไป 0.11 กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ 17.74) ตามลำดับ (รูปที่ 3 และ 4)

รูปที่ 2 อัตราการเกิดขยะครัวเรือน

รูปที่ 3 ปริมาณขยะจำแนกตามประเภทของขยะ

รูปที่ 4 องค์ประกอบของขี้ครวเรือน

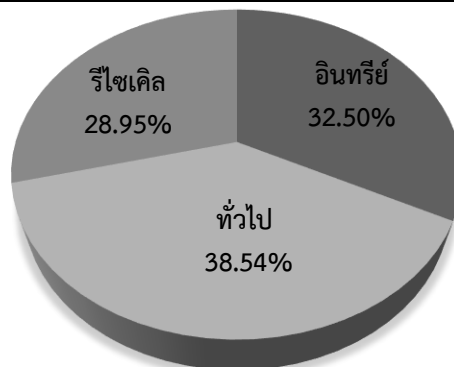
2. ผลการศึกษาปริมาณและองค์ประกอบขี้ตลาดชุมชน

จากการสำรวจขี้จากตลาดชุมชนจำนวน 36 ร้านค้า พบว่า ปริมาณขี้ที่เกิดขึ้นจากตลาดแต่ละครั้งมีเพียง 5.63 กิโลกรัมต่อวัน (ตารางที่

1) ส่วนใหญ่เป็นขี้ทั่วไป 2.17 กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ 38.54) รองลงมาได้แก่ ขี้อินทรี 1.83 กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ 32.50) และขี้รีไซเคิล 1.63 กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ 28.95) ตามลำดับ (รูปที่ 5)

ตารางที่ 1 ปริมาณขี้จากตลาดชุมชนหนองข่า

ประเภทขี้	ปริมาณขี้ (กิโลกรัมต่อวัน)	ร้อยละ
ทั่วไป	2.17±0.15	38.54
อินทรี	1.83±0.25	32.50
รีไซเคิล	1.63±0.25	28.95
รวม	5.63±0.22	100.00

รูปที่ 5 องค์ประกอบของขี้ตลาดชุมชน

3. แนวทางการจัดการขี้ชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขี้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการขี้

ร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และชุมชนหนองขาหย่างที่มีผู้นำเข้มแข็งและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ส่งผลให้ชุมชนมีรูปแบบการจัดการขยะ ดังนี้

การประชาสัมพันธ์ การรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการสะอาดบุรี (ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก) และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการขยะที่ต้นทางภายใต้หลัก 3Rs คือ การลดปริมาณขยะ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) สำหรับครัวเรือนที่ให้ความร่วมมือในการคัดแยกขยะ แยกผักสวะครัวเรือนและเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชนจะได้รับแจกตะกร้าและปิ่นโต

การสร้างเครือข่ายการจัดการขยะ กลุ่มเครือข่ายคณะกรรมการหมู่บ้านน้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (กม.น้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม) ร่วมกันทำความสะอาดชุมชนทุกวันเสาร์และวันสำคัญต่าง ๆ

ศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะอันตราย ดำเนินการจัดตั้งเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ขยะอันตราย และเป็นแหล่งรวบรวมขยะอันตรายในชุมชน เพื่อส่งต่อให้สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดบุรีรัมย์ส่งไปกำจัดต่อไป

ศูนย์เรียนรู้การกำจัดขยะอินทรีย์ ประกอบด้วยการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน โดยเลี้ยงไส้เดือนด้วยมูลวัว และเศษอาหาร เศษผักและผลไม้ จะได้ปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนที่มีลักษณะเป็นเม็ดร่วน สีน้ำตาลดำ มีการระบายน้ำและอากาศได้ดี สามารถเก็บความชื้นได้ดี และมีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง

รวมทั้งการกำจัดขยะอินทรีย์โดยเป็นน้ำหมักชีวภาพที่ผสมสมุนไพรที่มีรสจืด ขมิ้น ผาต เป๋อเมา เปรี้ยวหอมระเหย และเผ็ดร้อน เพื่อใช้ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช จากนั้นจึงแจกจ่ายในแต่ละครัวเรือนเพื่อนำไปใช้ในการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ตามโครงการครัวเรือนต้นแบบจัดการสิ่งแวดล้อมหน้าบ้าน นามอง

การจัดการขยะรีไซเคิล ดำเนินการโดยการจัดตั้งธนาคารขยะสะสมบุญ เพื่อรับบริจาคขยะรีไซเคิลทุกวันพระ และรายได้จากการขายขยะจะนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป นอกจากนี้ชุมชนยังร่วมกันสร้างสรรค์เศษผ้าหรือผ้าที่ไม่ใช้แล้วปรับเปลี่ยนเป็นกระเป๋าผ้าที่มีรูปแบบสวยงามเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ และรณรงค์ให้ประชาชนใช้ถุงผ้าและตะกร้าแทนการใช้ถุงพลาสติก

การฟื้นฟูประเพณีจ้องโจงโด ซึ่งเป็นประเพณีชุมชนที่เจ้าภาพนิยมใช้ปิ่นโตใส่อาหารหรือขนมไปส่งตามบ้านของผู้มาช่วยงานในแต่ละครั้ง ชุมชนหนองขาหย่างได้ใช้กลไกประเพณีจ้องโจงโดเชื่อมโยงการบริหารจัดการขยะ โดยตั้งกฎระเบียบร่วมกันโดยประชาชนต้องนำเงินใส่ปิ่นโตในขาไป ส่วนขากลับตักกับข้าวใส่ปิ่นโตกลับ แทนการนำเงินใส่ซองกระดาช แล้วพกถุงพลาสติกไปตักอาหาร

รางวัลการจัดการขยะ ชุมชนหนองขาหย่างเป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการขยะตามโครงการชุมชนปลอดขยะ ได้รับรางวัลโครงการชุมชนปลอดขยะสู่ความยั่งยืน (สะอาดบุรี) ประจำปี 2561 และรับรางวัล popular vote ประจำปี 2561 โครงการชุมชนปลอดขยะสู่ความยั่งยืน (สะอาดบุรี) ประจำปี 2561

รูปที่ 6 การจัดการขยะรีไซเคิล

รูปที่ 7 รณรงค์การใช้ตะกร้า ถังผ้า และปั่นโต

รูปที่ 8 โครงการครัวเรือนต้นแบบจัดการสิ่งแวดล้อมหน้าบ้านน่ามอง

รูปที่ 9 การเพิ่มมูลค่าขยะรีไซเคิล

รูปที่ 10 เครือข่ายคณะกรรมการหมู่บ้านน้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (กม.น้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม)

อภิปรายผลการวิจัย

ชุมชนหนองขาย่างมีอัตราการเกิดขยะเฉลี่ยเท่ากับ 0.62 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อวัน หรือเฉลี่ย 0.31 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นขยะอินทรีย์ รองลงมา ได้แก่ ขยะอันตราย ขยะรีไซเคิล และขยะทั่วไป ตามลำดับ ขณะที่ตลาดสีเขียวชุมชนหนองขาย่างมีขยะเกิดขึ้นเฉลี่ย 5.63 กิโลกรัมต่อวัน ส่วนใหญ่

เป็นขยะทั่วไป เช่น ถุงพลาสติกและโฟม เป็นต้น รองลงมา ได้แก่ ขยะอินทรีย์ และขยะรีไซเคิล ตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่า ตลาดชุมชนไม่มีขยะอันตราย ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนได้รับการส่งเสริมให้เป็นตลาดนัดสีเขียวที่จำหน่ายสินค้าปลอดสารพิษ สำหรับอัตราการเกิดขยะชุมชนหนองขาย่างพบว่า น้อยกว่าอัตราการเกิดขยะของคนไทยที่มี

วารสารวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563)

Science and Technology Research Journal Nakhon Ratchasima Rajabhat University Vol.5 No.2 (July – December 2020)

ค่าเฉลี่ย 1.15 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2563) นอกจากนั้น ยังน้อยกว่าหลายพื้นที่ ตัวอย่างเช่น อำเภอเมืองบุรีรัมย์ที่มีอัตราการเกิดขยะ 0.75 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (สุพรรณษา จิราภาณุสรณ์ และฉัตรชัย โชติษฐียงกูร. 2560) อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีปริมาณขยะที่ต้องกำจัดทิ้ง 1 กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ 61.29) และ 2 กิโลกรัม (ร้อยละ 34.3) ประเภทขยะที่เกิดจากการดำเนินชีวิตประจำวันที่พบมากที่สุด คือ เศษอาหาร เศษผัก ผลไม้ รองลงมาคือ วัสดุพลาสติก และขวดแก้ว (ดิษฐพล ใจเชื้อ และคณะ. 2560) ชุมชนบ้านปากอ เขตเทศบาลตำบลห้วยสัก จังหวัดเชียงราย มีปริมาณขยะสูงเกิน 1.1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ประกอบด้วยขยะอินทรีย์ (ร้อยละ 60) และขยะรีไซเคิล (ร้อยละ 23) ขยะทั่วไป (ร้อยละ 6) และขยะอันตราย (ร้อยละ 1) (ภักดี สิทธิฤทธิ์กวิน และคณะ. 2562) ตลาดนัดอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ผลิตขยะเฉลี่ย 20.45 กิโลกรัมต่อวัน เป็นขยะย่อยสลายได้ 17.61 กิโลกรัมต่อวัน และขยะทั่วไป 2.2 กิโลกรัมต่อวัน หลังการส่งเสริมการคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้งที่ถังขยะสามารถลดขยะได้เหลือ 12.42 กิโลกรัมต่อวัน (ภัทรกมล พลหล้า และदारววรรณ เศรษฐธรรม. 2561)

ชุมชนหนองข่ามีรูปแบบการบริหารจัดการขยะที่หลากหลายและเป็นรูปธรรม โดยเริ่มต้นจากการรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการสะอาดบุรี “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ วัสดุพลาสติก” การสร้างกลุ่มเครือข่ายคณะกรรมการหมู่บ้านน้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (กม.น้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม) การสร้างศูนย์องค์ความรู้การจัดการขยะอันตรายในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ขยะอันตราย พร้อมทั้งเป็นแหล่งรวบรวมขยะอันตรายในชุมชน การสร้างศูนย์เรียนรู้การกำจัดขยะอินทรีย์โดยใช้ไส้เดือนดินย่อยสลายเศษอาหาร เศษผัก ผลไม้ และมูลวัว และผลิตน้ำหมักชีวภาพใช้ในการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ตามโครงการครัวเรือนต้นแบบจัดการสิ่งแวดล้อมหน้าบ้านนำมอง สำหรับการจัดการขยะอินทรีย์ของหมู่บ้านสำนักเย็น ตำบลท่าเรือพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ได้นำขยะอินทรีย์มาทำน้ำหมักจากเศษอาหาร ผัก ผลไม้ การหมักขยะเพื่อผลิตแก๊สชีวภาพ ผลิตไปไ้

เซลลูโลสเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสบู่ แชมพู และครีม นวดผมที่ได้จดทะเบียน ขึ้นเป็น OTOP ในระดับตำบลแล้ว การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน และธนาคารกิ่งไม้ใบหญ้า (นภวรรณ รัตสุข. 2559)

การบริหารจัดการขยะรีไซเคิลดำเนินการในรูปแบบธนาคารขยะสะสมบุญ เพื่อรับบริจาคขยะรีไซเคิลที่ชาวบ้านนำมาบริจาคทุกวันพระ และรายได้จากการขายขยะที่นำมาบริจาคนี้จะนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน สำหรับการจัดการขยะรีไซเคิลในรูปแบบธนาคารขยะพบในหมู่บ้านสำนักเย็น ตำบลท่าเรือพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัด กาญจนบุรี (นภวรรณ รัตสุข. 2559) ชุมชนบ้านสวัสดิ์ อำเภอศรีราชาจังหวัดชลบุรี จัดโครงการประกวดขยะเหลือใช้มาประดิษฐ์ โครงการธนาคารขยะรีไซเคิล และกิจกรรมขยะแลกบุญ (อูมิเนียม กล่องนม ปฏิทินตั้งโต๊ะ ถังน้ำกรองน้ำ โทรศัพท์มือถือ) (อนันต์ โพธิกุล. 2561) ชุมชนบุลาควนใต้ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ประดิษฐ์ภาชนะรองรับขยะจากตาข่ายโปร่งแสงเพื่อรองรับขยะรีไซเคิล โดยมีชาวเล็งมารับซื้อขยะในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว (รุ่งเรือง งาหอม และสุพรรณษา จิราภาณุสรณ์. 2559)

ตลาดสีเขียวชุมชนหนองข่า จัดให้มีขึ้นทุกวันทั้ง 1, 5, 8, 11, 15, 18, 21, 25 และ 28 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่นำสินค้าปลอดสารพิษมาจำหน่าย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาขยะพลาสติกและโฟม จากการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจึงได้ข้อสรุปแนวทางการลดถุงพลาสติกจากตลาด โดยชุมชนรณรงค์ให้ร้านค้าในตลาดนัดเลิกใช้ถุงพลาสติกและและโฟมบรรจุอาหาร และได้ดำเนินการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มมูลค่าเศษผ้าที่ไม่ใช้แล้วปั่นกระเป๋าดำเพื่อนำมาใช้แทนการใช้ถุงพลาสติก โดยเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ วัยรุ่น และวัยเด็ก ร่วมกันสร้างสรรค์เศษผ้าและเสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้วประดิษฐ์เป็นกระเป๋าดำรีไซเคิล นอกจากนั้นชุมชนยังฟื้นฟูประเพณีจองจองโด เชื่อมโยงการบริหารจัดการขยะ มีข้อกำหนดในการปฏิบัติร่วมกันคือ ประชาชนต้องนำเงินใส่ปันโตไป ส่วนซากกลับตักกับข้าวใส่ปันโตกลับ แทนการนำเงินใส่ซองกระดาด แล้วพกถุงพลาสติกไปตักอาหารสำหรับชุมชนควนขนุน ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง

จังหวัดตรัง ใช้กิจกรรมออนไลน์ประชาสัมพันธ์ลดการใช้ถุงพลาสติก ซึ่งมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับกลุ่มคนในชุมชนเมือง เนื่องจากไลน์เป็นช่องทางการสื่อสารรูปแบบใหม่ ที่คนในชุมชนเมืองมีลักษณะบริโภคนิยมตามกระแส ชอบการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ยึดติดกับรูปแบบการดำเนินชีวิตที่สะดวกสบาย การใช้ช่องทางไลน์ในการสื่อสาร ทำให้รับทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ และตามกระแสได้อย่างรวดเร็ว (วิรินดา จันทมี และคณะ. 2561) เทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่าน รมรณรงค์ให้ประชาชนที่ไปซื้อของที่ตลาดสดใช้ตะกร้าสานและถุงผ้าเพื่อลดปัญหาจากการใช้ถุงพลาสติก (สนัญชล ลุ่มสมบูรณ์. 2561) จังหวัดบุรีรัมย์ รมรณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติก ในกิจกรรม “บุรีรัมย์รวมใจ รมรณรงค์ลดใช้ ลดให้ ลดใช้ ถุงพลาสติกเลิกใช้ โฟมบรรจุอาหาร NO Foam Plastic เพื่อลดการเกิดขยะมูลฝอย” พร้อมมอบถุงผ้าเพื่อทดแทนการใช้ถุงพลาสติก แก่ประชาชนที่มาซื้อสินค้า (สยามรัฐออนไลน์. 2561)

สรุปผลการวิจัย

ชุมชนหนองขาหย่างเป็นชุมชนต้นแบบการจัดการขยะที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมการจัดการขยะที่ต้นทาง ภายใต้หลัก 3Rs คือ การลดปริมาณขยะ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ควบคู่กับการรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการสะอาดบุรี (ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก) ชุมชนดำเนินการจัดการขยะแต่ละประเภทอย่างเหมาะสม โดยสร้างศูนย์องค์ความรู้การจัดการขยะอันตรายในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ขยะอันตรายและแหล่งรวบรวมขยะอันตราย การจัดการขยะรีไซเคิลจัดการโดยการตั้งธนาคารขยะสะสมบุญ การจัดการกิจกรรมระหว่างผู้สูงอายุ วัยรุ่น และวัยเด็ก เพื่อสร้างสรรค์เศษผ้าและเสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้วประดิษฐ์เป็นกระเป๋าผ้ารีไซเคิล การรณรงค์ให้ประชาชนใช้ถุงผ้าและตะกร้าในการซื้อของตลาด การลดการใช้พลาสติกในชุมชนโดยการประยุกต์ประเพณีจองจอบไถ และการสร้างเครือข่ายคณะกรรมการหมู่บ้านน้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (กม.น้อยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม) เพื่อร่วมกันทำความ

สะอาดหมู่บ้านทุกวันเสาร์ การร่วมมือร่วมใจจัดการขยะของชุมชน ทำให้ชุมชนหนองขาหย่างได้รับรางวัลชุมชนปลอดขยะสู่ความยั่งยืน (สะอาดบุรี) และรางวัล Popular Vote โครงการชุมชนปลอดขยะสู่ความยั่งยืน (สะอาดบุรี) ประจำปี 2561

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณโครงการ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชนของชุมชนแออัดสะแก ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์” ที่สนับสนุนงบประมาณการดำเนินงาน ขอขอบคุณนายพุทธ นิกรรัมย์ ผู้ใหญ่บ้านหนองขาหย่าง และประชาชนชุมชนหนองขาหย่างทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการจัดการขยะ

เอกสารอ้างอิง

- ดิษฐพล ใจชื่อ, เรณูวัฒน์ โคตรพัฒน์, ณัฐพร คำศิริรักษ์, สัมฤทธิ์ ขวัญโพน, อาภรณ์รัตน์ เนาวะดี และธรรวรา ตันติกุลวัฒนกิจ. (2560). สถานการณ์ขยะและการจัดการขยะที่ต้นทางในชุมชน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารโรงพยาบาลมหาสารคาม*. 14(3), 38-46.
- เทศบาลเมืองบุรีรัมย์. (2558). *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน แผนพัฒนาเทศบาล 3 ปี (2558-2560)*. สำนักงานเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- นภวรรณ รัตสุข. (2559). การจัดการขยะแบบบูรณาการในชุมชน. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. 3(5), 260-273.
- ภักดี สิทธิฤทธิ์กวิน, ศิริพงษ์ ตรีรัตน์, ไพฑูรย์ ยศภาค และสมชาย แสงนวล. (2562). การศึกษาการจัดการขยะด้วยวิถีกำจัดขยะที่ต้นทางแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านป่าก้อ ตำบลห้วยสัก อำเภอ

- เมือง จังหวัดเชียงราย. วารสารวิจัย
ราชภัฏเชียงใหม่. 20(2), 1-13.
- ภัทรกมล พลหล้า และดาวิวรรณ เศรษฐธรรม.
(2561). การมีส่วนร่วมของ
ผู้ประกอบการในการจัดการขยะของ
ตลาดนัดอำเภอภูเวียง จังหวัด
ขอนแก่น. วารสาร
มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับ
บัณฑิตศึกษา). 18(3), 92-103.
- รุ่งเรือง งาหอม และสุพรรณษา จิราภานุสรณ์.
(2559). การมีส่วนร่วมของชุมชนใน
การจัดการขยะของชุมชนบุลำดวนใต้
อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. การ
ประชุมวิชาการระดับชาติ “ราชชมงคล
สุรินทร์วิชาการ ครั้งที่ 8” “วิจัยเพื่อ
ประเทศไทย 4.0” มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขต
สุรินทร์ วันที่ 22-23 ธันวาคม 2559.
- วิรินดา จันทมี, กรรณิกา เรืองเดช, ขาวสวนศรีเจริญ,
สมหมาย ยอดเพชร และไพบูลย์
ขาวสวนศรีเจริญ. (2561). รูปแบบ
การจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของ
แม่บ้านในชุมชนควนขนุน ตำบลทับ
เที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง.
วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์
สุขภาพ. 1(2), 27-40.
- สนัญชล ลุ่มสมบูรณ์. (2561). เทศบาลเมืองน่าน
รณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติกให้หันมา
ใช้ตะกร้าสานและถุงผ้าแทน
ถุงพลาสติก พร้อมใช้ปิ่นโตในการใส่
อาหารตามร้านค้า. สืบค้นเมื่อ 5
สิงหาคม 2563, จาก
https://thainews.prd.go.th/th/news/print_news/TNSOC6112040010060.
- สยามรัฐออนไลน์. (2561). ไม่เกิน 2 ปี บ่อขยะทม.
บุรีรัมย์กำลังจะเต็ม แรงดีปีบ รณรงค์
ลดเลิกใช้ถุงพลาสติก-กล่องโฟม.
สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2563,
จาก <https://siamrath.co.th/n/53284>.
- สุพรรณษา จิราภานุสรณ์ และฉัตรชัย โชติษฐยางกูร.
(2560). การพัฒนาแผนแม่บทสำหรับ
การบริหารจัดการขยะชุมชน
กรณีศึกษา: เทศบาลเมืองบุรีรัมย์
อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. UBU
Engineering Journal. 10(2), 22-32.
- สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์. (2559). แผนพัฒนา
จังหวัด 4 ปี (ปี 2561- 2564) จังหวัด
บุรีรัมย์. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2563,
จาก
<http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER4/DRAWER078/GENERAL/DATA0000/00000026.PDF>.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม. (2563). รายงาน
สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.
2563. (รายงานผลการวิจัย)
กรุงเทพฯ : บริษัท บีทีเอส เพรส
จำกัด.
- สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย. (2560).
สถานการณ์ขยะมูลฝอยของประเทศ
ไทย ปี พ.ศ. 2559. สืบค้นเมื่อ 10
สิงหาคม 2563, จาก
<http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER3/DRAWER056/GENERAL/DATA0000/000000689.PDF>.
- อนันต์ โพธิกุล. (2561). การบริหารจัดการขยะชุมชน
ของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรี
ราชา จังหวัดชลบุรี. วารสารวิชาการ
สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก.
4(1), 107-121.